

ÇALIŞMA HAYATINDA İŞ EMNİYETİNİN ÖNEMİ VE BAZI PROBLEMLERİ

Mak. Y. Müh. Celâl OKUTAN (İ.T.Ü.)
İş Emniyeti Uzmanı

I — İş Emniyetinin Önemi :

İktisaden kalkınma çabasındaki gaye; halkın hayat seviyesini artırmak için mevcut tabii ve suni varlıklardan en iyi şekilde istifadeyi temin etmektir. Bu maksatla geri kalmış memleketler sosyal bakımdan sanayileşmek zorundadırlar. Memleketimiz coğrafi durumu, tabii kaynakları ve halkın karakteri itibariyle Ziraatın yanı sıra sanayi memleketi olmaya müsaittir. Hangi metod veya sistemle olursa olsun sanayinin inkişafı, kendisini teşkil eden malzeme, enerji, makina, insan ve para gibi unsurların en iyi şekilde kullanılmasını sağlamakla mümkün olur. Bilhassa çalışan insanlara yol göstererek beraber ve ahenkli çalışmalarının temini bu inkişafın hızını artırır.

Genel olarak bütün hadiseler gibi çalışma hayatı da bir sürü faktörlerin tesiri altındadır. Bu sebeple küçük bir işletmede dahi sistematik sevkî idare sanatına ihtiyaç görülmektedir. Endüstride karşılaşılan problemlerin bazıları bir defa için hakimiyet altına alınca dahî, üzerlerinde kontrol ve tedbirlerin devamlı olması gerekir. Bu problemlerden biri de İş Emniyetidir.

İş kazaları ve meslek hastalıkları Eflatun ve Aristo zamanında temas edilmiş bir mesele olmakla beraber esas önemini 19 ncu asır sonunda kazanmaya başlamış, bugün teknikte kaydedilen süratli gelişme neticesi sanayinin ihmal edilmez bir unsuru olmuştur.

Endüstrinin inkişafı ile yeni teknik usullerin tatbiki, alet ve makinelerin çoğalması neticesi iş kazaları ve meslek hastalıkları büyük çapta artmıştır. Bahis mevzuu iş kazalarını önlemek bir işletme mesuliyetidir. Bu itibarla iş yerlerinde verimi artırmak için gayret gösteren yöneticiler aynı gayreti iş kazalarını önlemek için sarfetmelidirler.

İş Emniyetinin önemi anlaşıldıkça çalışma şartları daha iyi olan iş yerleri kurulmaya başlanmıştır. Bazı fabrikalar kuruluş itibariyle diğerlerinden daha az tehlikeli olmakla beraber her iş kolunun kendine has tehlikeli durumları mevcuttur. İstatistikler ayda ortalama 28 işçinin bir veya iki iş günü kaza kaybına sebebiyet verdiklerini göstermiştir. Bu sebeple iş yerlerinde iş Emniyetinin tesisinden gaye yalnız işçiyi korumak olmayıp güvenilir iş şartları altında imalatın kalite ve randımanın artırmaktır. Zamanımızda işletmelerde daha emniyetli çalışma konforu tesisi neticesi iş kazaları 25 yıl öncesine nispetle 1/2 nispetinde azalmış bulunmaktadır.

Bu itibarla iş yerlerinde İş Emniyeti ile işçi sağlığının, diğer bir deyimle iş güvenliğinin sağlanması; iş yerinde çalışma konforunun tesisi, meslek hastalığı risklerinin ortadan kaldırılması ve çalışanlarda korunma şuurunun uyandırılmasıyla mümkün olur. Bunun içinde iş kazalarının sebeplerinin tesbiti, bunları ortadan kaldırmak için gerekli tedbirlerin alınması gerekmektedir. O halde iş kazalarının tahlili ve husule getirdiği zararların ortadan kaldırılmasının faydaları, bize İş Emniyetinin önemini belirtecektir.

İş kazaları kayıplarını dört ana grupta toplamak mümkündür.

1— İşçi Yönünden :

Kaza neticesi en fazla zarara uğrayan işçilerdir. Fiziki acı çeker, maddi ve mânevi ızdırap haricinde mahrumiyet, işsizlik ve sair gibi olaylarla karşılaşır. Ayrıca malûl kalır veya ölür.

2— İşveren Yönünden :

Kanunî ve vicdanî mesuliyet dışında, kalifiye işçi kaybı, maddî hasar, istihsal ve malzeme kaybı, çalışanların moralinin bozulması, verimin düşmesi, kötü reklâm gibi neticelerle karşılaşır.

3— Sosyal Yönden :

Mahrumiyet, yuvanın bozulması, çocukların istikbalinin tehlikeye girmesi, ailenin sefalete düşer kalması gibi cemiyette bir sürü ihtilatlar ortaya çıkar.

4— Memleket bakımından :

İnsan, Millî servet ve iş gücü kayıpları doğar.

Yukarıdaki grupların haricinde kaza kayıplarını direkt ve endirekt kayıplar olarak iki kısımda mütalâa etmek te mümkündür. Direkt kayıplar tıbbî tedavi, tazminat ve ödenekler gibi ilk nazarda görülebilen masraflardır. Endirekt kayıplar ise ferdi kayıplardan başlayarak sıra ile müesseselere, aileye, cemiyete ve devlete intikal eden yukarıda bahsetmiş olduğumuz görünmeyen kayıplardır. Endirekt kayıplar direkt kayıpların asgari beş misli olup bazı hallerde bu nispet on mislini bulmaktadır. Bu itibarla çalışma hayatında korunma zarureti vardır. Bu da iş yerinde iş güvenliğinin tesisi, korunma şuurunun yaratılması ve idâme ettirilmesiyle mümkündür. Korunma şuurunun tesisi hususi bir teknik, sebat ve zaman istiyen bir iştir. Dolayısıyla iş yerinde İş Emniyeti tesis ve temini için, problemi iş yerinin kuruluşunda ele alarak; makinelerin dizaynında, imalinde, montaj, işletme ve bakım sahasında devam ettirmek gerekecektir.

Bir nispet dahilinde hata payı kabul etsek dahi istatistikler bize iş Emniyetinin önemini izaha kâfi gelmektedir. Bunu kısaca şu misallerle belirtmek mümkündür.

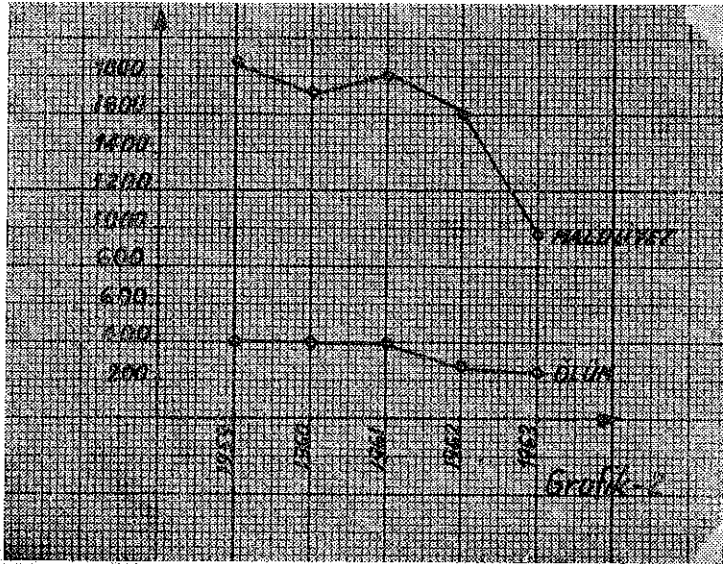
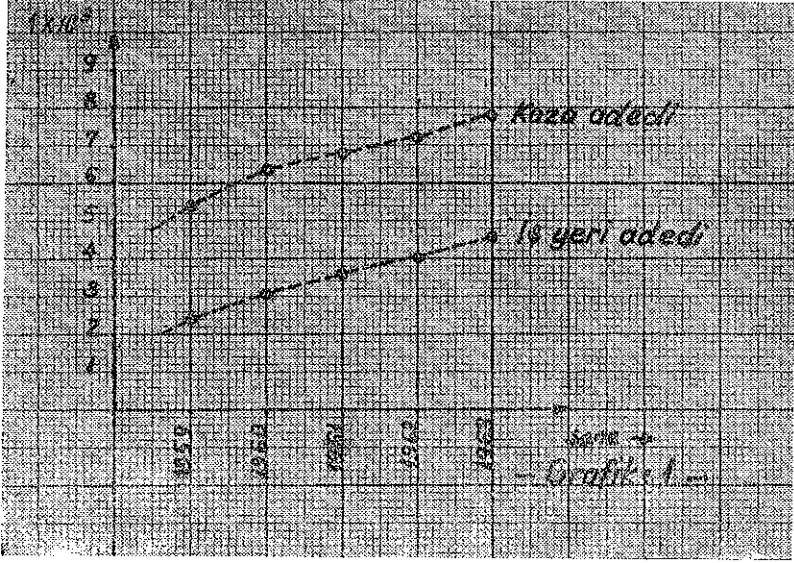
1 — Kore harbinin devamı süresince Amerikada husule gelen iş kazası ölüm nispeti harp kayıplarının çok fevkindedir.

2 — İstatistiklere göre 1955 senesinde Fransada her iki dakika da bir ağır iş kazası husule gelmiştir.

3 — Kalabalık bir trafik kavşağındaki yeşil lâmbanın her yanışında Dünyada dört adet ölümle neticelenen iş kazası husule geldiği iddiası bugün ilgililerce kabul edilen bir nispettir.

İş kazası istatistiklerinin ana iki gayesi mevcuttur. Bunlardan birincisi kaza sebeplerinin tesbiti ile tekerrür nispetlerinin, kazanın husule geldiği ortamın tayini ve önleyici tedbirlerinin bulunmasıdır. İkincisi ise kaza zarar ve kayıplarının telâfisi imkânlarını araştırmaktır. Ancak şunu itiraf etmeliyiz ki memleketimizde iş yerleri kendi kaza istatistiklerini tutmamakta ve bir kazanın müesseseye neye mal olduğundan habersiz bulunmaktadırlar.

İş kazaları ve meslek hastalıkları istatistiklerinin tesbiti özel ihtisas gerektirmesi sebebiyle Sosyal Sigortalar Kurumu tarafından tutulmakta fakat bugün için istenilen manada değerlendirilmesi yapılamamaktadır. Bununla beraber Sosyal Sigortalar Kurumunun 1963 yılı iş ve faaliyet istatistiklerine göz attığımız takdirde İş Emniyeti bakımından bir kaç noktada enteresan neticelerle karşılaşmaktayız.

Grafik — 1 — ve — 2 — memleketimizde 1959 yılından bu yana gelişen sanayi ve çoğalan iş yeri adediyle birlikte iş kazaları sayıla-

rının da arttığını fakat İş Emniyetine verilmeğe başlanan önem neticesi malûliyet ve ölüm nisbetlerinin azaldığını göstermektedir. Filhakika 1956 senesinde kurulmuş bulunan Yakın ve Ortadoğu Çalışma Enstitüsünün faaliyetleri yanı sıra, 1960 senesinde kurulan İşçi Sigortaları Kurumu İstanbul İş Emniyeti Müdürlüğünün gayretleri ve bilahare daha selâhiyetli bir şekilde faaliyete geçen Çalışma Bakanlığı iş güvenliği müfettişlikleri, büyük sanayi kollarının bulunduğu şehirlerde çok müspet rol oynamıştır. Bugün bir çok iş yerleri İş Emniyetinin zaruretini ve önemini idrak etmiş bulunmaktadır.

İstatistiklerde gösterilen kaza adetleri bize nisbet ve vahamet dereceleri hakkında kati neticeler vermemektedirler. Her fabrikanın kendine has tehlikeleri mevcut olduğundan, kaza istatistiklerinin değerlendirilmesinde kaza nisbetlerinin ve vahamet derecelerinin dikkate alınması gerekir.

Kaza nispeti milyon iş saatindeki kaza adediyle ölçülüp aşağıdaki formülle tayin edilir.

$$\text{Kaza Nisbeti} = \frac{\text{Kaza Sayısı. } 10^6}{\text{Mesai Saati. İşçi Sayısı}}$$

Vahamet derecesi ise;

$$\text{Vahamet Nisbeti} = \frac{\text{Kayıp İş Günü. } 10^3}{\text{Mesai Saati. İşçi Sayısı}}$$

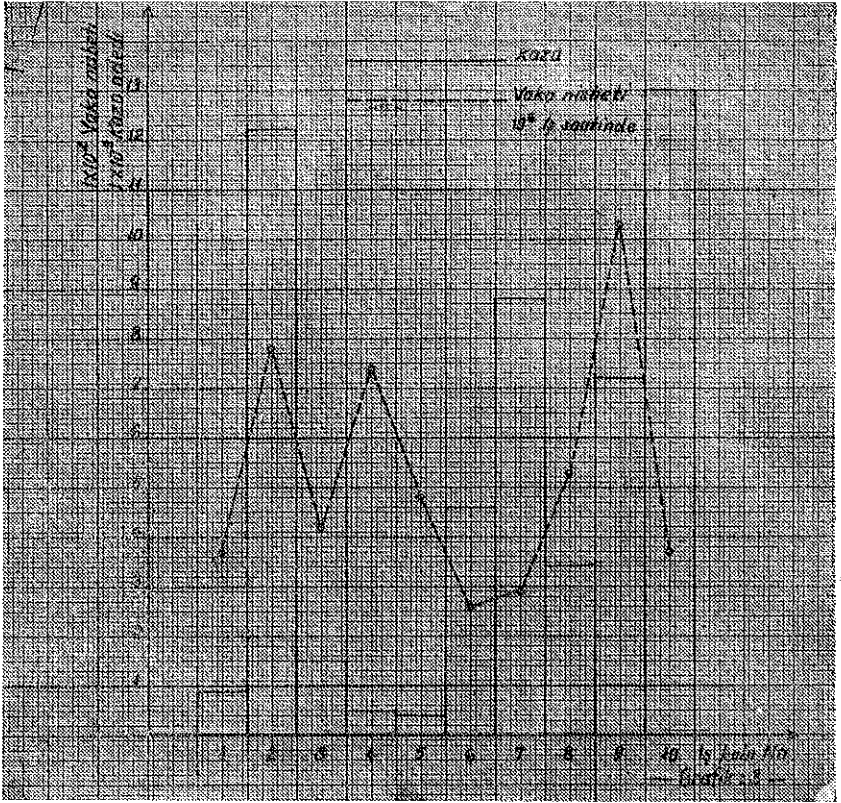
Bu esaslar çerçevesinde grafik — 3 — tetkik edildiği takdirde en fazla kaza olan kömür madenciliği ile inşaat sanayinin yanı sıra kaza adedi bunlara nazaran az olmakla beraber vak'a nispetinin en fazla olduğu madeni eşya imalinin de dikkate alınması gerektiği hemen görülmektedir.

Diğer taraftan tablo I bize grafik 3 de görülen neticelerin bazı nedenlerini izah etmektedir. 10 uncu iş kolu olan inşaat sanayiinde en fazla iş kazası görülmesinin sebebi bu iş kolunda ortalama 14.200 iş yerinin ve 145.625 sigortalının bulunması ve çalışanların ekserisinin vasıfsız olmasıdır. Ancak burada şuna tebaruz ettirmek gerekir ki kaza nispeti iş yeri adedi ve işçi sayısı ile orantılı olarak çoğalmakla kalmayıp, iş şartlarına ve işin hususiyetlerine göre de değişmektedir.

İş kazalarının önüne geçmek maksadıyla iş yerlerinin iyi bir şekilde tertip ve tanzimi, atölyelerde uygun havalandırma ve ay

manın tesisi ve makinelerde koruyucu tedbirlerin alınması iş kazalarını tamamen önleyememektedir. Çünkü kazaları husule getiren teknik sebepler haricinde en az onun kadar tesirli fizyolojik psikolojik sebepler de mevcuttur. Yorgunluk, zafiyet, sıkıntı, evham, dalgınlık, korku, aşırı güven ve eğitim noksanlığı bir çok kere kazaların ana sebebi olmuştur.

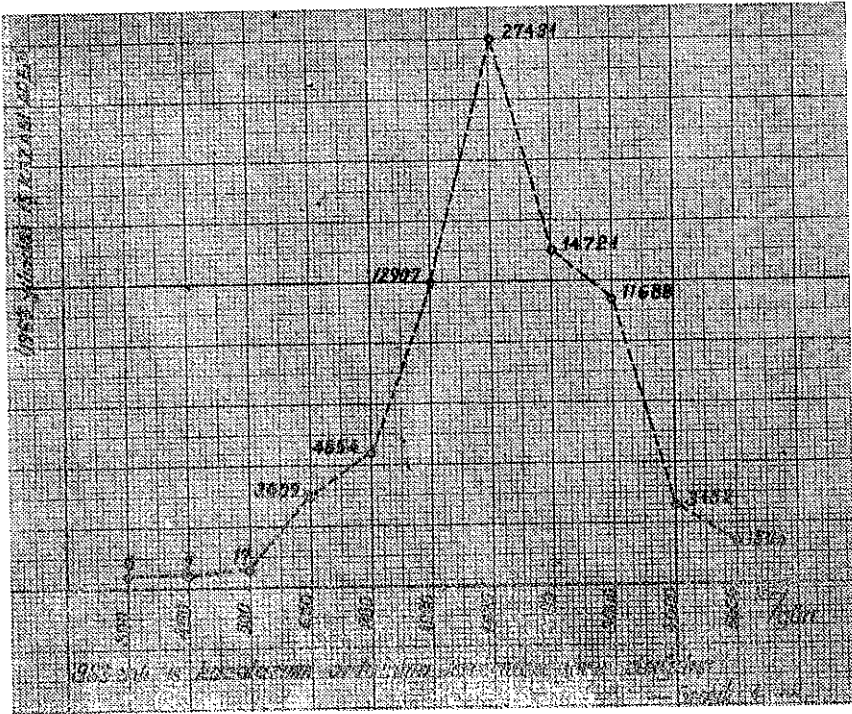
Grafik 4 ve 5 işçinin kaza yapma ihtimallerinin tecrübe ve ehliyet derecesine göre değiştiğini göstermektedir. Başlangıçta acemilik devresinin verdiği sakınca neticesi kaza nispetleri düşük sınırlarda

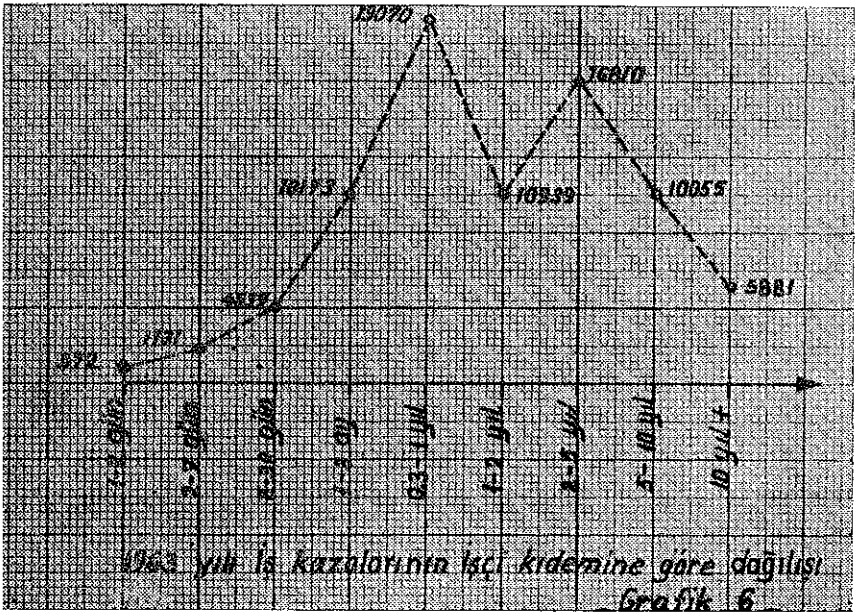
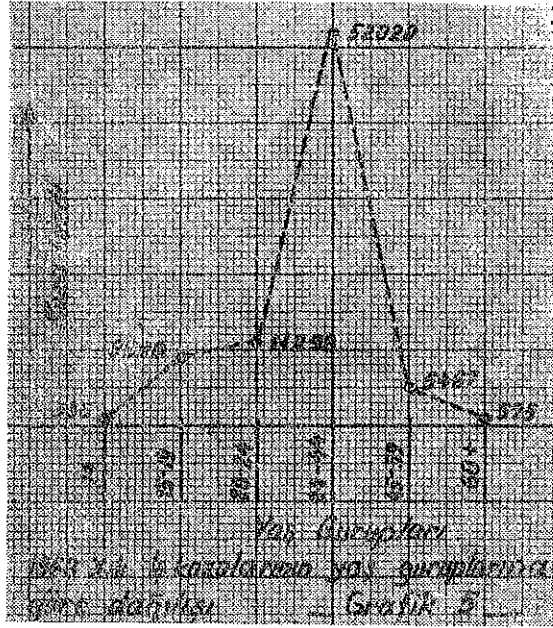

kalmakta bilahere alışkanlık ve kendine fazla güven neticesi olarak kaza nispetleri artmaktadır. Neticede işçinin olgunluğu, bir itidal devresine yol açarak kaza nispetlerini anı olarak düşürmektedir.

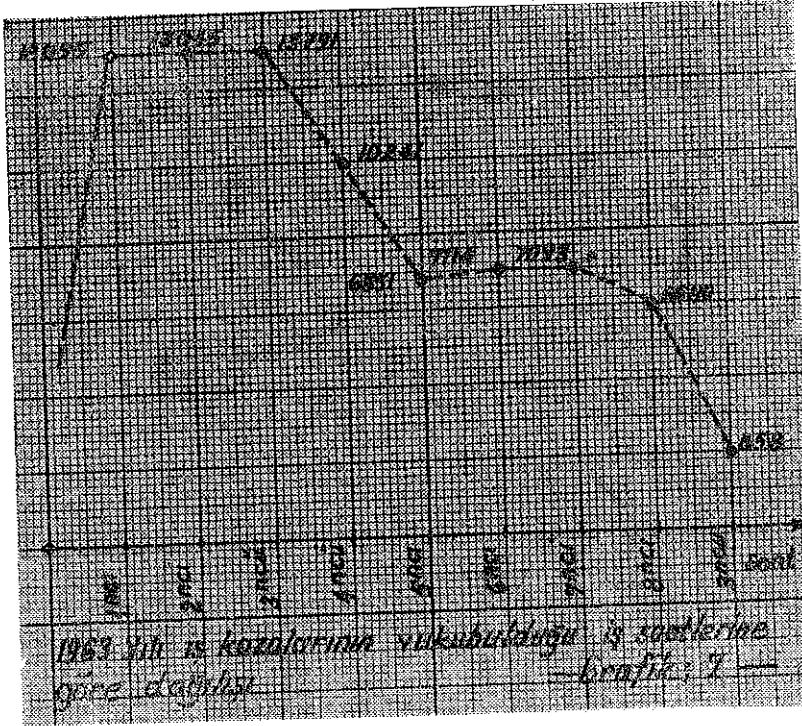
Grafik 6 iş kazalarının işçi kıdemine göre dağılışının daha tipik bir örneğini vermekte, kazaların çiraklık devresinden usta yardımcısı

No	İş kolu adı	İşyeri Sayısı	Sigortalı	Ortalama Yaş
1	Ziraatla ilgili işler	264	11791	13,66
2	Kimya madenciliği	276	42849	14,09
3	Madenlik	318	11990	14,01
4	Ham petrol ve türevi işler	31	2060	23,91
5	Taş kıl ve Kum ocakları	803	4225	13,34
6	Çiftlik madencileri sanayi	4209	76320	15,15
7	Denizcilik Sanayi	1541	98303	15,47
8	Taş kırma, kırma ve diğer işler	1361	21642	16,27
9	Maden işleri sanayi	1329	10793	20,64
10	Yanık	16207	185425	16,81

lığına geçişteki artışını yeni işindeki mesuliyet ve çekingenliğin neticesinde azalışını ve bilahere alışkanlık ve fazla güvenin kazaları gene arttırdığını, sonunda itidal devresinde ise düştüğünü göstermektedir. Tabiatıyla bu hükümler her şahıs için aynen cari değildir. Bazı işçilerin kazaya mütemayil şahıslar olduğu tesbit edilmiştir. Yapılan bir incelemede 1/4 nisbetindeki bu gibi şahısların husule getirdiği kaza nisbetinin 3/4 oranında olduğu görülmüştür. İlk nazarda kazaya mütemayil kimselerin tehlikeli işlerden uzaklaştırılması gelebilir. Ancak istenilen netice almamaz. Çünkü hayatları boyunca daima kaza yapmağa mütemayil psikolojik bir kompleks içinde bulunanların sayısı çok azdır. Buna mukabil sosyal sebepler, ailevi durumlar ve hususi hayatları itibariyle iş hayatının muhtelif safhalarında her işçinin kazaya mütemayil olduğu devreler mevcuttur.

Bugün çeşitli tetkikler neticesi kazaların hangi sürelerde ve hangi faktörlerin tesirinde arttığı araştırılmış ve ilmi esaslara göre çeşitli ihtimaller üzerinde durulmuştur. Grafik 7 iş kazalarının vuku bul-

duğu iş saatlerine göre dağılışını göstermektedir. Dikkat edildiği takdirde iş kazalarının iş başı saatlerinde arttığı bilahere vardiya sonuna doğru süratle düştüğü görülmektedir. Aynı durum haftanın günleri içinde varittir. İstatistikler hafta başlarında ve gece vardiyalarında kaza miktarlarının arttığını göstermiştir.

Kazaya sebep olan faktörlerden birinin ortadan kaldırılmasıyla diğerlerinin tesiri azalmamakta fakat her faktör kaza şiddetini artırıcı rol oynamaktadır. Bu sebeple problemin halli için lüzumlu korunma şuurunun tesisinde, prensiplerinin tesbitinde ve tedbirlerinin alınmasında iş veren, işçi ve diğer ilgili teşekküller müştereken mesuliyet duymalıdır. Yukarıda da belirtildiği gibi iş kazalarını önlemek bir işletme mesuliyetidir. Bu itibarla iş verenler iş yerlerinin kuruluşunda tertip, tanzim ve bakımından korunma tedbirlerinin alınmasıyla mükelleftirler. Ancak işçilerin de bu hususlarda iş verene yardımcı olmaları, iş emniyet kaidelerine ve talimatlarına riayet etmeleri gerekmektedir.

Büyük tesisler çalışma şartlarının normal konfor sınırları içerisinde olmasının fayda ve zaruretini anlamış bulunmaktadırlar. Bunlar iş emniyetine gerekli önemi vermedikleri takdirde küçük iş yerlerine nisbetle iş güvenliği teşkilâtının, sendikaların ve halkın daha fazla hücumuna maruz kalmaktadırlar. Ayrıca tehlikeleri açıkça belli ve emniyet tedbirlerinin alınması iş icabı zaruri olan tesislerde iş emniyeti daha kolay tesis edilmekte ve kaza nisbetleri az olmaktadır. Meselâ elektrik santralleri ve ağır sanayi gibi iş kollarında 125 işçide ortalama 1 iş kazası olurken ağaç sanayiinde veya porselen imalatında 25 işçide bir iş kazası husule gelmektedir. Umumiyetle kaza vahamet nisbeti kaza tekerrür nisbeti ile orantılı olarak artmaktadır.

II — İş Emniyetinin Bazı Problemleri :

a— İş emniyeti maliyeti :

İşletmelerde iş emniyetinin tesisi tabiatıyla bir masrafa ve yatırıma sebebiyet verecektir. Bir çok iş yerleri bu nevi masraf ve yatırımlardan kaçınmaktadırlar. Ancak her kaza neticesinin de bir masrafa ve telâfisi imkânsız zarara sebebiyet verdiği unutulmamalıdır. Muhakkak olan şudur ki, iş yerlerinde iş güvenliğinin tesisi kazaların yukarıda bahsi geçen direkt ve endirekt kayıplarını azaltacaktır. Bir iş yerinin kuruluşta iş güvenliği için % 1.5 ilâ 3 nisbetinde bir yatırı-

rım parası ayırdığını ve müteakip seneler bu yatırımı % 0.5 seviyesinde tuttuğunu düşünürsek, önlemiş olduğu kazalar sebebiyle ortadan kaldırdığı kayıp ve zararların, yatırım yekûnunun 3 ilâ 4 misli olacağı iddia edilmektedir. Nitekim yapılan bir tecrübeye 1.000.000.— TL. bir tesis yatırımında iş güvenliği için başlangıçta 30.000.— TL. ve müteakip seneler 5.000.— TL. ayrılmış ve ilk beş sene sonunda (bu yatırımı yapmamış bulunan) mümasil bir iş yerine nisbetle önlediği zarar yekûnunun 210.000.— TL. civarında olduğu anlaşılmıştır.

b— Kazaya sebebiyet veren tehlikeler :

Kaza, ekseriya tehlikeli çalışma ortamında dikkatsizlik ve bilgisizlik neticesi husule gelir. Bu itibarla kaza, kendisine sebep olan faktörlerin bir kombinezonu neticesi ortaya çıkan olaydır.

Fabrikada yağlı bir geçitte yapılan tecrübeye buradan ilk defa geçen insanların % 94 dünün düşmediği görülmüştür. Fakat tecrübe yapıldığından habersiz bir insan bu geçitten yüz kere geçirildiğinde düşme nisbeti % 16 seviyesine yükselmiş ve en fazla otuz ile altmışıncı geçiş arasında düştüğü tesbit edilmiştir. Demek ki alışkanlık ve nefse itimadın bazı hallerde kaza nisbetini arttırdığı bir vakıadır. Aynı tecrübe geçitte kifayetsiz bir aydınlatma mevcutken yapılsaydı düşme sayısının 1.5 misli artacağı görülecektir. Şartları hiç bozmadan başka bir şahıs üzerinde tecrübe tekrarlanırsa fakat bahis mevzu şahsın her geçişinde yerin kaygan ve tehlikeli olduğu kendisine ikaz edilse bu kere düşme nisbeti 1/5 oranında azalacaktır. Görülüyorki bütün kaza tehlikelerini ortadan kaldırmak mümkün olmamakla beraber bir kısmının bertaraf edilmesi imkân dahilindedir. Bunun için ilk adım tehlikeleri tanımakla mümkündür. Ekseri çalışma şartlarında tehlikeler belirlidir. Ancak gizli kalan ve hemen görülemiyen tehlikeler ise kazaların iyi bir analizi neticesi ortaya çıkabilir. Bugün umumiyetle iş yerlerinde bilinen kaza kaynakları; kaygan döşemeler, arızalı merdiven ve iskeleler, hareketli malzemeler, koruyucusuz makina ve tezgâhlar, açık kayış, kasnak, dişli, volan, kesici takımlar, talaşlar, elavatör, bant, vinç gibi tahmil tahliye cihazları ile toz, gürültü, ısı radyasyonu, yangın, parlayıcı ve patlayıcı maddeler, yakıcı ve kesici sıvılar gibi tehlikeli iş vasıta ve ortamlarıdır. İş emniyetinde esas gaye bu nevi tehlikeleri tesbit ve gerekli tedbirlerin alınmasını sağlamaktır.

c— *İş yerinde güvenliğin tesisi :*

İş emniyeti ve işçi sağlığı problemleri iş yerinin kuruluş ve planlamasında, tertib ve tanziminde, makine ve tezgâhların yerleştirilmesinde ve işletmenin iş sirkülasyonunda kademe, kademe ele alınmalıdır. Makina imalatçıları bu gün uzun tecrübe neticesi tezgâhların hareketli kısımlarını kapalı bir gövde içersine almışlardır. Bundan gaye sadece düzgün bir estetik dizayın göstermek gayreti olmayıp işçinin emniyetle çalışmasını temin etmektir. Ayrıca makinaların müstakil motorlarla tahrikinin ekonomik oluşu tahrik milleri ve kayış kasnak gibi tertiblerden ileri gelen tehlikeleri azaltmış bulunmaktadır. Endüstrinin geçirdiği uzun tecrübe yılları bir çok makine ve cihazların kendine has tehlikelerini ortaya çıkarmıştır. Bunun neticesi imalatçılar mezkûr makinelerin imalâtında daha iyi ve sağlam malzeme kullanmışlar ve satışa arzdan önce muhtelif tecrübe ve kontrollara tabi tutmuşlardır. Nitekim eskiden sık, sık duyulan kazan, basınçlı kap ve brülör tesislerinin patlama tehlikeleri bu gün nisbeten önlenmiş bulunmaktadır. Diğer taraftan dönen disk, kasnak ve taşların zamanımızda daha iyi kalite malzemeden yapılması neticesi parçalanması ve kazalara sebebiyet vermesi duyulmaz olmuştur. Un fabrikalarında ve gıda sanayiinde artık toz patlamalarına rastlanmamaktadır. Ağır sanayide döküm ve çelikten mütevellit yaralanmalar azalmıştır. Matkap, freze, testere ve polisaj makinelerinde alınan emniyet tedbirleri ve koruyucular kazaları nisbeten önlemektedir. Tabiatıyla yalnız makinelerde alınacak tedbirlerle tehlikeleri tamamen ortadan kaldırmış ve iş yerinde güvenliği sağlamış sayılamayız. Tezgâhların yerleştirilmesi, aydınlatma ve havalandırma iş emniyeti bakımından çok mühimdir. İş yerlerinde dar geçitler, karanlık dönemeçler daima kazalara sebebiyet vermektedir. İş yeri kuruluşunda ihmal edilmiş ve fazla meyilli inşa edilmiş bir rampa, sonradan alınacak bütün tedbirlere rağmen vinç ve vasıtaların devrilmesine yol açabilir. Bu itibarla döşemeler, merdivenler, dahili yollar ve rampalar yağmur suyu, rütûbet ve yağlı sıvı döküntülerinden uzak olmalıdır. İş yeri çöpleri ve artık malzemeler sık, sık toplanıp kontrol altında imha edilmeli veya uygun yerlere nakledilmelidir. Fabrika dahili yollarının trafik nizamına önem verilmeli, yollar rampalar yağmur süzgeçleri ile döşeme süzgeçleri vasıtasıyla temizlenmelidir. Buhar, sıcak su, kondens boruları, mecralar, kanalizasyon, ısıtıcılar, valfler, yangın cihazları fabrika sirkülasyonuna mani olmayacak fakat kullanma kolaylığı sağlayacak yerlere tertip edilmiştir. Başlangıçta alınacak iş emniyeti tedbirleri daimi bakım ve

kontrolla idame ettirilmelidir. Bakımı yapılmıyan makina, halat, kablo ve el takımları daima tehlikelidir.

Bütün teknik emniyet tedbirlerine rağmen bazı çalışma şartları ve hareketler gene de tehlikelerini muhafaza ederler. Meselâ iş yerlerinde tehlikeleri sebebiyle dönemeçleri geçitleri, dönen milleri tamamen ortadan kaldıramayız. Bu nevi tehlikelerde alınacak diğer bir tedbir ikaz işaretleridir. İkazlar dikkati çekecek şekil ve renkte olmalıdır. Dönen millerde kolonlarda, alçak kirişlerde portakal ve siyah renkli helezoni şeritlerin çok faydaları olmuştur. Ayrıca dahili trafiği kolaylaştıracak ayna ve trafik lâmbaları iş yerlerinde kullanılabilir.

d— *Teknik korunma:*

Makine koruyucuları tezgâhların cins ve tipine bağlı olarak değişir. Umumiyetle dişliler, kayışlar ve dönen parçalar iyice kapatılmalıdır. Zımpara taşları, parlatici diskler şeffaf koruyucular ile muhafaza edilebilir. Ancak koruyucuların mümkün mertebe işe mani olmaması gerekmektedir. Şahmerdan, pres v.s. gibi makinaların kumanda tertibatlarında alınacak emniyet tedbirleri kazaları azaltmaktadır.

Koruyucuların birinci derecede işçiyi koruması ikinci derecede çalışmağa ve makinenin işletilmesine mani olmaması gerekir. Üçüncü bir husus da mümkün mertebe iş hızına sekte vermemesini temin etmelidir. Bu sebeple emniyet koruyucuları makine imalatçalarına bazı zorluklar çıkarmaktadır. Gaye optimum bir çözüm bulurken her halükârda işçiyi kazadan korumak olmalıdır

Kimya ve elektrik endüstrisinde, döküm ve gıda sanayi ile temizleme tozları imalinde duman, buhar ve tozlar tehlikelidir. Bu nevi iş yerlerinde davlumbazlar vasıtasıyla egzost sistemi havalandırma yapılmalıdır.

İkinci tip koruyucular şahsi koruma cihazlarıdır. İşçi iş süresi boyunca çalışma ortamına uygun tarzda gözlük, şapka, eldiven, önlük ve ayakkabı giymelidir. Dikkat edilecek husus bahis mevzu koruyucuların işçiyi rahatsız etmeyecek tipte olmasıdır. Bütün bunlara rağmen koruyucuları kullanmıyan işçiler olduğu takdirde iş veren bunları giymeye işçiyi mecbur etmelidir. İcabında cezaî hükümlerin tatbiki düşünülebilir.

Üçüncü tip koruyucular ise iş yerinde yangın ve diğer felâketlere karşı alınacak tedbirlerdir. Meselâ ahşap bir iş yerinde sprinkler tesisatı şart koşulmalıdır. Yangınlarda yangının cinsine göre söndürme malzemesi kullanmak icâp eder. Yanmakta bulunan bir yağ veya magnezyum üzerine söndürmek maksadıyla katıyen su dökülmemelidir.

e— *Fizyolojik ve psikolojik korunma :*

Kazaların mühim bir kısmı fena çalışma ortamında tecrübesizlik ve ihmâl neticesi husule gelmektedir. Yukarıda da temas edildiği gibi iş şartlarının düzenli olması, makinelerin korunmuş bulunması kazayı önlemeğe kâfi gelmemektedir. İşçinin de bütün şartlara riayet ederek dikkatli çalışması icab etmektedir. Bilhassa memleketimizde işçiler kazaları, Allahtan gelen bir alın yazısı kabul etmekte kadere bağlamaktadırlar. Halbuki bir çok maden ocaklarında konulmuş bütün yasaklara rağmen sigara içenler halen mevcuttur. Bu şartlarla husule gelecek iş kazalarını kaderle bağdaştırmak imkânsızdır.

Bugün fabrika yöneticileri; dikkatsizlik ve bilgisizlik neticesi husule gelen kazaları nazarı itibare alarak işçileri eğitmek yoluna gitmişlerdir. Ancak kanaatimizce ekseri eğitim faaliyetleri; tehlikeleri saymakla yetinmekte ve istenilen neticeyi tabiatıyla alamamaktadır. Eğitimde tehlikeleri işçiye daha tesirli metodlarla göstermek icabeder. Meselâ her elektrik tehlikesinin yanına (DİKKAT), (ÖLÜM) diye yazmak veya bir kuru kafa resmi çizmek istenilen tesiri göstermekten uzaktır. Bir fabrika bu nevi bir ikaz yerine (220 wolt dahi öldürücüdür, burada 660 wolt vardır) ibaresini yazmakla daha tesirli olmuştur.

İşçilere kazaları izah ederken resim göstermek, neticelerini bildirmekle yetinmeyip film ve gösterilerle izah edip onların düşünce ve görüşleriyle neticeye varmak daha faydalı olmaktadır. Geçenlerde İngilterede bir skandal mevzuu olan koruyucu gözlük reklâmı haddizatında istenilen tesiri fazlasıyla yapmıştır. Bugün memleketimizde bir çok iş yerlerinde işçiler şahsi koruyucuları kullanmamakta bunları atölyenin bir kenarında iş güvenliği müfettişlerine göstermek için muhafaza etmektedirler. Her ne kadar buna yerli imal edilen koruyucuların kullanışsız olması ve çok az sayıda bulunması birinci derecede tesir ediyorsa da diğer önemli bir faktör işçiye ko-

runmanın öneminin belirtilmemesi ve onda korunma şuurunun uyan-
dırılmamasıdır.

Memleketimizde eğitim faaliyetlerinin eksikliğinin kusurlarını iş verenlerde gördüğümüz kadar sendikalarda da görmekteyiz. 5018 sayılı sendikalar kanunundaki eksikliklere rağmen; 1961 anayasasının getirdiği toplu sözleşme ve grev haklarının sendikaları bu konuda söz söyleyebilecek şekilde kuvvetlendirdiği kanaatindeyiz. Kaldı ki çeşitli iş yerlerinin hususiyetlerine göre mevcut tehlikelerin tayin ve tedbirlerinin tesbitinde iş verene ve iş güvenliği teşkilâtına en faydalı olabilecek teşekkül sendikalardır. Bu itibarla sendikaların toplu sözleşmelerden lâıyıkıyla istifade etmesi ve bu arada iş emniyeti mevzuunda iş verenden talep etmeleri gereken isteklerini detaylı bir şekilde tesbit etmeleri gerekmektedir. Bunun dışında kültürel faaliyetler meyânında iş emniyeti eğitimi sendika vazifelerinden biri olmalıdır. Sendikaların ön ayak olup iş veren ve devletle müştereken tertipliyecekleri seminerlerin bu meselelerde çok yardımcı bir rol oynayacağı aşikârdır.

f — İş yerlerinde İş Emniyeti büroları ve elemanları :

Büyük iş yerleri fabrikalarda iş emniyeti büro ve komiteleri kurmakta ve bu komitelerde işçi temsilcileri ile iş kazası neticesi malûl kalmış işçilerden istifade etmektedir. Ancak bu nevi kuruluşların daha tesirli olabilmesi için iş yerinde iş emniyeti ile bilfiil çalışan mesul elemanların bulunması şarttır. Bu vazifeyi ekseriya iş emniyeti mühendisleri veya teknisyenleri yapmaktadırlar. İş emniyeti mühendislerinin vazifesi yalnız tavsiyede bulunmak olmayıp gerekirse tehlikeli iş şartlarını değiştirmek veya işi durdurmak olmalıdır. Direkt iş verene bağlı bu nevi müstakil bir teşkilat iş yerlerinde iş emniyeti komiteleriyle birlikte çok iyi bir organizasyon kurmakta ve faydalı olmaktadır. Ayrıca yangın söndürme, ilk yardım ekipleri iş emniyeti mühendisinin nezaretinde daha randımanlı çalışmaktadırlar.

İş güvenliğine gerektiği şekilde önem verilen bir iş yerinde, iş emniyeti müsabakaları tertibi, gazete, bülten çıkarılması gibi yararlı faaliyetler kendiliğinden doğmaktadır. Bir çok basit fakat son derece faydalı emniyet tedbirleri bu faaliyetlerin sonucu işçilerin kendi buluşları halinde ortaya çıkmaktadır.

Esas gaye iş yerinde herkesin iş emniyetine gereken önemi vermesi, kaidelere riayet etmesi, iş yerinin huzur içinde konforlu bir çalışma ortamı haline gelmesini temin etmektir.